

Όταν η αυτοχειρία δεν αποτελεί επιλογή

Βούτσεκ

Κώστας Σαμάντης

02/01/2014

Κάθε 18 ώρες αυτοκτονεί ένας άνθρωπος στην Ελλάδα και κάθε 45 λεπτά πραγματοποιείται μια απόπειρα αυτοκτονίας... Τα στοιχεία του Κέντρου Ημέρας για την Πρόληψη της Αυτοκτονίας, που διαχειρίζεται η ΜΚΟ «Κλίμακα» και που δημοσιοποιήθηκαν με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα για την Πρόληψη της Αυτοκτονίας, περιγράφουν έξαρση των αυτοχειριών στην Ελλάδα, που στο παρελθόν κατείχε μία από τις χαμηλότερες θέσεις στην παγκόσμια κατάταξη.

Αντίστοιχα η Στατιστική Υπηρεσία κατέγραψε ότι οι θάνατοι από αυτοχειρίες το 2011 είναι αυξημένοι κατά 45% από τις αυτοκτονίες του 2007 και 26,5% από το 2010.

Μία από τις σημαντικές παράπλευρες απώλειες στο κοινωνικό επίπεδο είναι τα διαρκώς διογκούμενα ποσοστά αυτοκτονιών των τριών τελευταίων ετών στη χώρα μας, απότοκο μιας πλανώμενης κατάθλιψης στο κοινωνικό σώμα. Η αίσθηση της αδυναμίας και του εγκλωβισμού, την οποία λανθασμένα ή σωστά βιώνει η κοινωνία μας, οδηγεί σε αυτοκαταστροφικές, ακόμη και σε αυτοχειριαστικές πρακτικές. Τα στοιχεία μιλούν από μόνα τους. Σε όλες τις περιοχές της πατρίδας μας, με την Κρήτη να κατέχει τα θλιβερά πρωτεία, άνθρωποι, οι οποίοι αισθάνονται την αδυναμία να τους κατακλύζει, επιλέγουν την αυτοκτονία ως ύστατο τρόπο φυγής.

Ο «Βούτσεκ», γραμμένος το 1836 στη Γερμανία από τον 24χρονο Γκέοργκ Μπύχνερ, είναι έργο κλασικό, ορόσημο μπορούμε να πούμε της σύγχρονης δραματουργίας, έργο που συνεχίζει να επηρεάζει το θεατρικό τοπίο του 20ού αιώνα. Παρ' όλο που σε πρώτη ανάγνωση μοιάζει απλό, κουβαλά εσώτατα ερωτήματα: Ο στρατιώτης Βούτσεκ, κουρέας του λοχαγού του, δέχεται στωικά τις προσβολές του και για λίγες πενταροδεκάρες κάνει το πειραματόζωο σ' έναν γιατρό. Όταν καταλάβει

ότι ο μοναδικός άνθρωπος που αγαπά, η Μαρία, τον απατά με τον λοχαγό, θα τη σκοτώσει, ακόμη και αν είναι η μάνα του παιδιού του. Στριφογυρίζοντας εγκλωβισμένος μέσα στη φυλακή της κοινωνίας και στη φυλακή του μυαλού του δεν επιλέγει να στραφεί ενάντια στους καταπιεστές του, αλλά ενάντια στην αγαπημένη του, ουσιαστικά σε τελική ανάλυση ενάντια στον ίδιο τον εαυτό του.

Το έργο βασίζεται σε πραγματικά γεγονότα: Ο ιστορικός Γιόχαν Κρίστιαν Βούτσεκ ήταν κι αυτός κουρέας και στρατιώτης και αποκεφαλίστηκε στη Λειψία το 1824 επειδή σκότωσε την ερωμένη του. Το δικαστήριο είχε ασχοληθεί με το θέμα του καταλογισμού του κατηγορουμένου και οι σχετικές ιατρικές εκθέσεις είχαν δημοσιευτεί σε ένα ιατρικό περιοδικό. Ο Μπύχνερ δανείζεται πολλές λεπτομέρειες από τις εκθέσεις αυτές (αλλά και από δύο άλλες παρόμοιες υποθέσεις) με μια πιστότητα που πλησιάζει το θέατρο-ντοκουμέντο.

Ο Μπύχνερ πέθανε πριν προλάβει να ολοκληρώσει τον Βούτσεκ, αφήνοντάς μας ένα αποσπασματικό έργο 25 σκηνών. Κι ωστόσο, σ' αυτές τις βιαστικά γραμμένες σκηνές, που η σειρά τους είναι ένα αίνιγμα, περιέχεται όλο το σύγχρονο θέατρο. Ο Μπύχνερ περιγράφει τα πρόσωπα και τα πάθη τους με την ακρίβεια ενός ανατόμου, αλλά και με ένα αίσθημα συμπάθειας. Όσο και αν η διαδρομή του κάθε ανθρώπου είναι επόμενο της κοινωνικής του θέσης, ουσιαστικά όλοι είμαστε υποχείρια της εξουσίας, είμαστε έτσι κι αλλιώς αδύναμοι και μόνοι απέναντί της.

Η θεατρική ομάδα «Σημείο Μηδέν» ανεβάζει στο θέατρο Άτις-Νέος Χώρος το έργο αυτό του Γκέοργκ Μπύχνερ, κουβαλώντας στις αποσκευές της τον προβληματισμό γύρω από την ουσιαστική αυτοχειρία του ήρωα. Ο Βούτσεκ, όπως ένα μεγάλο κομμάτι της κοινωνίας, είναι ένας αριθμός στα κατάστιχα της εξουσίας ή, για να το μεταφέρουμε στα καθ' ημάς, ένα στατιστικό δεδομένο στους υπολογισμούς μιας τρόικας. Ως αριθμητικό δεδομένο γυμνό από τις ανάγκες για στέγαση, τροφή, κοινωνικές σχέσεις, ο άνθρωπος αντιμετωπίζεται ως αναλώσιμη μονάδα στο πλαίσιο της επίτευξης κάποιων οικονομικών στόχων (προς όφελος τίνος άραγε;) που θέτουν κάποιοι έξω από μας, όμως για μας. Η κοινωνία μας, έχοντας χάσει τα τελευταία τριάντα χρόνια το εξεγερσιακό, αντιστασιακό, φαντασιακό που κουβαλούσε ο ελληνισμός για αιώνες, όπως εύστοχα έχει περιγράψει ο Σβορώνος, νιώθει τον αποπνικτικό εγκλωβισμό σε μια κατάσταση την οποία αδυνατεί να διαχειριστεί. Όσο κι αν είναι

πασιφανείς οι ευθύνες της εξουσίας, η σύγκρουση με αυτήν δεν αποτελεί δυστυχώς την πρώτη επιλογή.

Ο σκηνοθέτης Σάββας Στρούμπος προτείνει έναν Βούτσεκ-μαριονέτα στα χέρια ενός στρατιωτικού και επιστημονικού κατεστημένου. Όμως έρμια της απρόσωπης εξουσίας είναι και οι ίδιοι οι εξουσιαστές. Είναι αυτή η εξουσία η οποία αποστεγνώνει κάθε πρωταγωνιστή ή κομπάρσο από τις ανθρώπινες ιδιότητές του, καθιστώντας όλους πλέον εξαρτήματα μιας αόρατης μηχανής. Χρησιμοποιώντας ως άξονα το σωματικό θέατρο, οι ηθοποιοί του εκφράζουν με τον πιο οδυνηρό τρόπο, πάνω στο ίδιο τους το κορμί, τη μηχανοποίηση που επιβάλλει αυτή η εξουσία και οδηγεί την όλη παράσταση στο βασικό όσο και αγωνιώδες ερώτημα, «προς τι ο άνθρωπος». Ένα ερώτημα που δεν μπορεί παρά να απαντηθεί με το αίτημα και τη διεκδίκηση για μια καθολική χειραφέτηση των ανθρώπων όπου γης, όπως γράφει ο ίδιος στο σημείωμα του προγράμματος.

Κατορθώνει να αποσπάσει πολύ καλές ερμηνείες από τους τέσσερις ηθοποιούς του με τη Δέσποινα Χατζηπαυλίδου να ξεχωρίζει ιδιαίτερα και τον Μιλτιάδη Φιορέντζη να αποδίδει έναν Βούτσεκ παγιδευμένο στην εσωστρέφειά του. Η πρότασή του χρειαζόταν μια επιπλέον επισημάνση στην τραγικότητα του ήρωα, μόνου απέναντι σε όλους, και μια βοήθεια από το φωτισμό, ο οποίος όμως αδυνατεί να εξυπηρετήσει το συγκεκριμένο στόχο, ίσως και λόγω του περιοριστικού χώρου. Επηηρεασμένος σαφώς από τον Θόδωρο Τερζόπουλο και άσχετα από κάποια μικρή χαλάρωση που παρατηρείται σε σημεία της παράστασης, η πρότασή του κατορθώνει να μεταδώσει τον προβληματισμό των ημερών και ως εκ τούτου να κάνει την παράσταση τραγικά επίκαιρη.